

**MAGYAR
IPARMŰVÉSZEI
SZERKESZTI: GYÖRGY KÁLMÁN**

**KIADJA: AZ ORSZ. MAGY. IPARMŰVÉSZETI
TÁRSULAT. MEGJELENIK ÉVENTE TÍZSZER.
ELŐFIZETÉS IDJ. EGY. ÉVRE. 22. KOR.**

**XVII
ÉVF.**

1914

**3.
SZÁM**

MAGYAR IPARMŰVÉS ZET

AZ ORSZÁGOS M. IPARMŰVÉS ZETI MŰZELUM ÉS ISKOLA ÉS AZ ORSZÁGOS MAGYAR IPARMŰVÉS ZETI TÁRSULAT KÖZLÖNYE MEGJELNIK ÉVENKINT TÍZSZER

XVII. ÉVFOLYAM.

1914.

3. SZÁM.

TARTALOM.

Radisics Jenő: Királyunk ajándéka	105
Lajta Béla: A temető művészete	112
Nádai Pál: Egy modern városépítőről	122
Kiállítások: Gyermekművészeti kiállítás. — A magyar grafika a lipcei kiállításon. — Veneziái kiállítás. — Németek és franciák. — Méheut-kiállítás	126—127
Művészeti oktatás: Az iparművészeti nevelés reformjáról. — A hamburgi új iparművészeti iskola. — Az iparművészeti iskolákról	128—137
Pályázatok: A síremlék-pályázat eredménye. — Új iparművészeti pályázatok. — Képzőművészeti pályázat	137—138
Szakirodalom: Fieber Henrik: Modern művészet	138—139
Krónika: A budapesti textilművészeti műhely. — Az ebédasztal iparművészete. — Művészet vagy iparművészet? — Egy tanulságos pásztorlevél. — Az iparművészet és a gyárosok. — Roycroft. — A bronzöntvény. — A jegygyűrű. — A Wiener Werkstätte felszámol	139—148
Hivatalos közlemények. — Hirdetések.	

Az O. M. Iparművészeti Társulat tagjainak a „Magyar Iparművészet” illetménykép jár, évi 20 korona tagsági díj ellenében. Tagul jelentkezni lehet az Igazgatóságnál (Budapest, IX., Üllői-út 55—57. szám).

L'ART DÉCORATIF HONGROIS

ORGANE OFFICIEL DU MUSÉE ET DE L'ÉCOLE DES ARTS DÉCORATIFS ET DE LA SOC. HONGR. DES ARTS DÉCORATIFS PARAIT PAR ANNÉE DIX FOIS

XVII. ANNÉE.

1914.

NUMÉRO 3.

TABLE DES MATIÈRES.

Eugène Radisics: Le don du Roi	105
Béla Lajta: L'art du cimetière	112
Paul Nádai: Un constructeur de ville moderne	122
Expositions	126—127
Enseignement de l'art	128—137
Concours	137—138
littérature professionnelle	138—139
Chronique	139—148
Communications officielles. — Annonces.	

Előfizetési díj a „Magyar Iparművészet” egy évfolyamára 22 K. Külföldre egész évre 24 korona. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, IX., Üllői-út 55—57. sz. Telefon: József 678.

Prix de l'abonnement annuel de la Revue „Magyar Iparművészet” 22 C. A l'étranger par année 24 C. Rédaction et administration: Budapest, IX., Üllői-út Nos 55—57.

CIMBALOM

SZABADALM., ACÉLSZERKEZETTEL, RÉSZLETRE IS. CSODAERŐS, TISZTAHANGÚ

GRAMMOFON

(BESZÉLŐGÉP) 25 KORONA S FELJEBB. HOZZÁ FEDÁK SÁRI, KIRÁLY, RÓZSA, PERCZEL, BONCI, CARUSO-TÓL LEGSZEBB LEMEZEK DARA BJA 2 KORONA 50 FILLÉR.

HEGEDŰK,

VILÁGHÍRŰ MESTEREK HŰ UTÁNZATAI. FUVOLÁK, TÁROGATÓK, CITERÁK, HARMONIKÁK STB. HÚROK. JAVÍTÁSI MŰTEREM STB. ☉☉☉

ÁRJEJYZÉK KIVÁNATRA INGYEN

MOGYORÓSSY GYULA

KIR. SZAB. HANGSZERGYÁROS
BUDAPEST, VIII., RÁKÓCZI-ÚT 71.

KEHRLING-K.
kelmefestő. és
vegylisztító. gyár
Budapest
üzsigmond-tér
10. fióküzletek a
város. minden
részében. Ber-
kelz. István. u-
lóda. cég. alatt
is telefon. 75-05
és. 63-36. szám

RADISICS JENŐ: KIRÁLYUNK AJÁNDÉKA

mióta a műtárgyak, főleg azonban a multnak művészi becsü emlékei iránt való általános érdeklődés az értük fizetett árak nem is álmodott emelkedésében is kifejezésre jut, azóta az államilag fenntartott nyilvános gyűjtemények szinte kiszorultak a vevők sorából. Javadalmuk nem engedi meg nekik, hogy sikerrel versenyezzenek a naponta szaporodó amatőrökkel, kivált a hirtelen meggazdagodottak sorából azokká alakultakkal, akik a dolog természeténél fogva a pénz értékéről más fogalmakkal bírnak, mint az emberiség átlaga. S ha egyfelől tény az, hogy egyes államok, közöttük a mienk is, aránytalanul keveset költenek gyűjtési célokra, múzeumaikat ma már alig számba vehető összegekkel javadalmazzák; másfelől az is áll, hogy az államháztartás nem lehet ugrásszerű áremelkedésekre berendezve. Észre is vette már régen a külföld társadalma a fonák helyzetet, amelybe a viszonyok a közgyűjteményeket s egyúttal az államokat sodorták s épp annyira helyes, mint hazafias érzéssel tudatára ébredt annak, hogy az ő kötelessége a megbomlott egyensúly helyreállítása; az ő kötelessége segítségére sietni a megszorult intézeteknek, mert ezzel a kultúra kiépítésén dolgozik. Egyesületek alakultak nagy tőkével s azzal a célzattal, hogy ahol az állam eszközei véget érnek, ott ők lépnek sorompóba, hogy hazájuknak szolgáljanak. Ilyen egyesület többek között a párisi „Les Amis du Louvre“ s a berlini „Kaiser Friedrich Museums-Verein“ nevű egyesület. Az utóbbi 250.000 márka tartalékalappal bír s 500 márka évi tagdíjat szed.

A mult évben végre a magyar társadalom is megmozdult, azaz jobban mondva megmozgatta egy lelkes és önzetlen ember, Herzfelder Gábor dr., aki nálunk szokatlan szfvóssággal mindaddig agitált, amíg létre nem jött a Múzeumbarátok Egyesülete, melynek immár védnöke a Magyarok királya, elnöke Andrássy Gyula gróf. Kimondott célja a Nemzeti, Szépművészeti és Iparművészeti Múzeumokat időről időre valamely elsőrendű, műtörténelmileg is számottevő emlék birtokába juttatni és, ami viszonyaink között kiváló érdemül tudható be, vásárlásaival megakadályozni, hogy hazánk műemlékei idegenbe vándoroljanak. Azok, amelyek nagy szépségüknél fogva a külföldet is érdeklik, tehát szokatlan értéket képviselnek, s amelyeket a külföld is megszerezni törekszik, számunkra kis javadalmazású nemzeti intézmények számára a nemzetközi verseny következtében elérhetetlenek. Az egyesület, mely csak azoknál kopogtat támogatásért, akik abban a szerencsés helyzetben vannak, hogy fölöslegekkel rendelkeznek, a legrosszabb pénzügyi konstellációk között fogott a munkához. Ennek ellenére a megkívántató alaptőkének már majdnem felét összegyűjtötte s még ennél is szebb eredményt ért el munkájával akkor, amikor koronás királyunkban azt a meggyőződést érlelte meg, hogy olyan ügyről van szó, mely megérdemli, hogy fejedelem álljon az élére. Ő Felsége ebbeli felfogásának ékes bizonyosságát adta a védnökség elfogadásán felül már azzal is, hogy a Múzeumbarátok Egyesületének a györi székesegyháztól évekkel annak előtte megvásárolt alakos falkárpitot, az ismeretes legszebb falkárpitok egyikét, odaajándékozta, hogy az Iparművészeti Múzeumba helyeztessék el örök letétkép. E falkárpit a múzeumi gyűjtemény legértékesebb darabja. De, hogy, amikor ezt állítom, ne vádoltassam elfogultsággal, ideiktatom fordításban Destrée-nek, a brüsszeli Musée du Cinquantenaire európai hírvú, tudós órének, a falkárpitok elismert tekintélyének hozzám írt levelében foglalt s a szóban forgó darabra vonatkozó e sorait: „A falkárpit csodálatosan szép s amidőn Ő Felsége a király azt önöknek engedte át, valóban fejedelmi ajándékot adott. S ha egyfelől kissé irígylem is öntől azt, másfelől örömmel fejezem ki önnek szerencsekívánataimat.“

* * *

Falkárpitunk nagyobbára színes selyemből, egyes részeiben, aminők az arcok, kezek, gyapjúból és aranyszálakból szótt. Ez utóbbiak a legvilágosabb részletek kieme-

lése céljából használtattak. Némi javításokat s egy kiegészítést, a szegély bal sarkának mintegy 25 négyzetcentiméternyi területét leszámítva, teljesen ép s egyébként is kitűnő karban van. Magassága 2'55 m; szélessége 2'67 m.

A rajta látható ábrázolás Krisztus születésével kapcsolatos három eseményt örökít meg: a középső főjelenet az újszülött Megváltó imádása, tehát nem a szokásos pásztorok imádása, a jobboldali kiegészítő jelenet, fenn a sarokban, az angyali üdvözet, Gedeon próféta csodálatos esetével a háttérben — Jézus szeplőtlen fogantatásának ótestámentumi előképe —, a baloldali,

ugyancsak felső sarokban, a három királyok imádása.

A főjelenet középpontja a padlón fekvő, sugárzó dicsfénykoszorú övezte gyermek. De nemcsak tárgyi központja a kompozíciónak; annak valamennyi vonala és tömege is feléje vezet. Feltűnően kicsi, még újszülöttnek is; de ez oly körülmény, mely valamennyi egykorú festményt jellemez. Előtte Mária féltérdre ereszkedve, mellén keresztbe tett kezekkel, bájos, keresztyén alázattal tekint a kisedre. Fején hímzett szegélyű kendő, vállain ugyanolyan szegélyű, bő redőkbe omló palást. Mögötte József, erősen kopaszodó, szakállas férfi, épp megérkezni látszik, bal keze ujjai között égő gyertya, melynek lángját jobb kezével óvja a netáni légáramlattól. A Szent Szűzzel szemben négy angyal. A Jézuska fejénél levő térdel s áhítattal tekint lefelé. Kezeinek beszédes mozdulata igen szépen juttatja kifejezésre lelki állapotát. Vállaira pluviáléhez hasonló köpeny borul, melynek szegélyét az akkori szokáshoz képest gazdag hímzett sáv díszíti fülkékben álló angyalokkal vagy az erényeket megszemélyesítő alakokkal. Mivoltukat nem lehet pontosan meghatározni. A három másik, kissé hátrább levő angyal, szintén imádattal irányítja tekintetét a gyermek felé. Ezek az angyalok nem viselnek palástot; ruhájuk bő tunikaféle. Az imént említett csoporttól balra, még hátrább, ismét három angyalt látunk. Az egyik sajátos alakú hegedűn játszik, a vele szemben álló hárfát, a leghátsó pedig másféle húros hangszert penget. Ezekről jobbra, a háttérben, a két pásztor: két egészséges, borotvált arcú, parasztos vonású alak, akik boltíves ablakból tekintenek ki. Lágy sipka takarja a fejét az egyiknek; szalmakalap a másikét. Amaz vastag ujjatlan kesztyűbe bujtatott kezében botot tart; emez pásztor-sípba fuj nagy igyekezettel, csak úgy duzzad tőle az orcája. A pásztorok mögött, a háttérben láthatjuk a szamarat és az ökröt. Valamennyi alak fölött befejező motívum gyanánt három angyal alkotta csoport lebeg. Mindhárman áhítattal, buzgón énekelnek; kettő díszes kötésű könyvből, a harmadik hosszú tekercsből olvassa a mennyei dal szövegét. Részben csak tunika, részben palástos tunika alkotja ruházatukat.

A most leírt jelenet színhelye egy épületnek rozoga maradványa, melyből mindössze két gazdagon faragott, négyszögű oszlopon nyugvó, kövekből készült lapos boltív állott ellen az idő viszontagságainak, meg; — mögötte, egy toronyféle, téglából falazott épület, kitöredezett ablaknyílásokkal s kapuval. Két csavarszárú, virágosfejű oszlop szolgál neki diszül s egyúttal némi támasztékul. Kőlapokkal burkolt padlója az épületnek sincs valami jó állapotban, mert az egyik kimozdult lap helyén sarjadzik a fű.

Az elülső két faragott oszlop mellett egy-egy, a többi alaknál magasabb termetű nő áll, két Szibilla, azaz látnoki tehetséggel felruházott nő, akiket az egyházatyák a Megváltó születésének megjövendölésével hoztak kapcsolatba. Nemesek és szépek; szépségük nem földöntúli, mint az angyaloké, de nem is rendes emberi. Hivatásuk arcukon is meglátszik. Szigorú tekintetük a messzeségbe révedezik; nem vesznek tudomást a közvetlen mellettük lejátszódó eseményről. E két alak csak eszmei összefüggésben van a kis Jézus születésével, gondolatbeli kiegészítése a kompozíciónak. Ruházatuk gazdag, kivált a jobboldalié, akinek derekát, csipőjét, hosszú, hegyesvégű ujjú köpenyét vastag aranypaszománt díszíti. Főköntön kívül még egy sajátos rendetlen alakú fejéket is visel, amely dicsfény módjára illeszkedik fejére. Magasra tartott jobbájjal mondat-szalagot fog. Rajta: S DEVS NASCETVR EX VIRGINE HEBREA, a szent Isten héber

szűztől születik. Háttére ez alaknak fürtös szőlőlevelekből alkotott. A baloldali Szibilla ruházata egyszerűbb. Fején virágkoszorú, öltözéke övvel leszorított kivágott ruha s köpeny. Ő is mondatszalogot tart bal keze hüvelyk- és mutatóujjával. Felirata: S VTERVS ERIT STATERA CVNCTORV. Statera pénzt jelentvén, azt az adót, melyet Rómának volt szokás fizetni a meghódoltság jeléül, e mondat talán ekképp fordítható le helyesen: a szent méh mindnyájunk váltságdíja lesz. Mögötte datolyapálma s tölgyfalevelek.

A két mellékjelenet közül a jobboldalinak két oszlop támasztotta nyitott pitvarféle a színhelye. Mária ágya lábánál imazsámoly előtt térdel s összekulcsolt kezekkel fogadja az angyal bejelentését. Messze tőle, tájképben, térdel a szakálas Gedeon próféta. Előtte a gyapjú, melyre eső esik az égből. A baloldali jelenet, a napkeleti bölcsek imádása, egy kőépület kapuja előtt történik. A főszereplőkön kívül számos fegyveres, lándzsás kísérelő látható a háttérben. A falkárpitot 16 cm széles szegély, benne tömötten egymás mellett vörös és sásliliomok, rózsák, szőlők, eprek, gránátalmák, szilvák, körték és hüvelyes zöld borsók leveleikkel, mintegy koszorú, veszi körül.

Bármely szempontból tekintsük is e darabot, lehetetlen annak varázsa alól kivonni magunkat. Technikai kivitele kifogástalan, csak elsőrendű mester szóhette. Más képtelen lett volna az arcok kifejezésének minden, még oly leheletszerű árnyalatát ily tökélyel visszaadni. A kezek is igen szépek. A lágyan omló redőzetet sem lehetett volna szebben készíteni. Kvalitásának jellemzésére megemlítem, hogy egy méter szélességen átlag ezer láncszál fekszik egymás mellett. Gyönyörű a kompozíció, a tömegek elosztása s a vonalak vezetése. De legmegkapóbb az arcok végtelen bája, a szent ihlet, mely valamennyin előmlik.

Falkárpitunknak van párja, illetőleg hasonmása, a trienti székesegyházban, Tirolban. Ott őriznek egy hét falkárpitból álló sorozatot, melyen Krisztus életének és szenvedéseinek legkimagaslóbb mozzanatai vannak feltüntetve a feltámadásig. Közülök egy azonos a mienkkel. Bővebbet azonban sem róla, sem a többiekről nem mondhatok, mert még nem volt alkalmam azokat látni. A Mittheilungen der k. k. Centralcommission című osztrák folyóirat XII. és XIV. kötetében jelentek meg képei. Ezek szerint a Jézus imádását követő darab főjelenete a lábmosás, kiegészítő jelenetei Krisztus az olajfák hegyén, Jeruzsálem városának távoli látképe és két poroszló és Jézus elfogatása. A harmadikon a főjelenet Krisztus Kaifás előtt; mellékjelenetek Krisztus Anás főpaprál s a kicsúfoltatás. A negyediken látjuk Krisztust Pilátus előtt; kiegészítésképp a kínzatást s az Ecce Homot. Az ötödiken az Üdvözítő útja a Golgota felé van ábrázolva; Jézus viszi hátán a keresztet. Itt csak egy mellékjelenet van a középen: a keresztfeszítés. A jobb és bal sarok összefügg a főjelenettel, amennyiben balról a menet eleje, a jobb sarokban pedig a Jeruzsálem kapujából kitóduló sokaság látható. A hatodik kárpit főhelyét a keresztlevétél foglalja el. A baloldali felső sarokban Krisztus a limbusban, a jobboldaliban a sírbatétel. A hetedik és utolsó darab főjelenete a mennybe-menetel. Ezt balról a sarokban a hitetlen Tamás esete, jobbról Krisztus találkozása Magdolnával egészítik ki. E kárpitok, a kritikán alóli fényképek után ítélve, nem egyforma méretűek; rajzuk stíljében is különbségeket vélek látni. Fenntartjuk magunknak egyébként, hogy ezekre még visszatérhessünk, elsősorban a rajtuk előforduló, mindezideig homályos értelmű feliratok miatt, amelyeknek magyarázatát csak helyszíni tanulmány alapján akarjuk megkísérelni.

* * *

Falkárpitunk történetéről vajmi keveset tudunk. Századokon át észrevétlenül lapangott Győrött, a székesegyház Héderváry-kápolnájában, széles tölgyfakereiben, amíg néhai Ebenhöch odavaló kanonok meg nem látta s méltóbb elhelyezéséről nem gondoskodott. Ugyanő ismertette azt legelőször az Archeologiai Értesítő új folyam IX. kötetében,

egyúttal fénynyomatú képét is adva. Tanulmányából vesszük át a falkárpit multjára vonatkozó egyetlen adatot. Szorosan véve ez is csak közvetett bizonyíték. Napragi Demeter kalocsai érsek és győri püspök halála után u. i., 1619-ben, a hagyatéki eljárás folyamában szolgája, Borsai István, többek között ezeket is vallja: „Ismég öt vagy

KADU·KOVÁCSOLT·VASBÓL

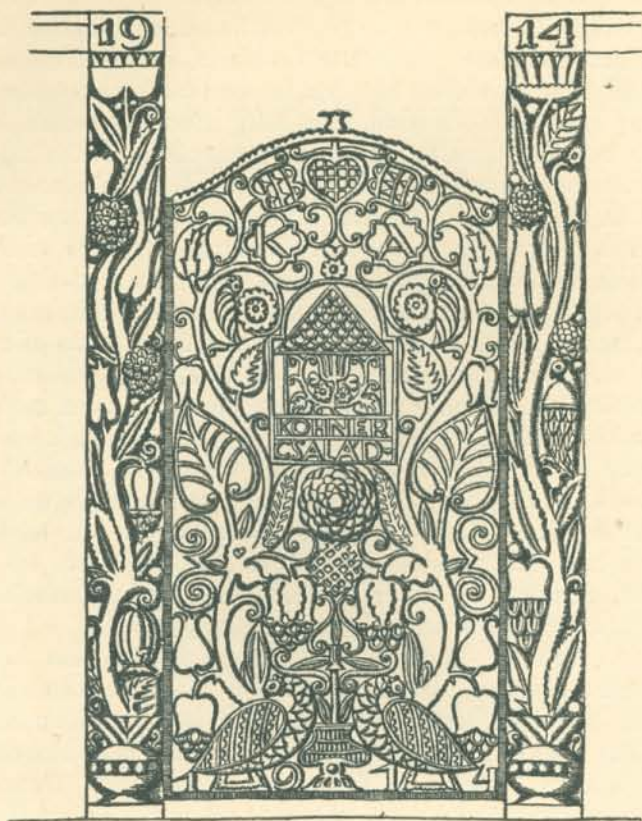
Kapu kovácsolt vasból.

Grille en fer forgé.

hat ó-flandriai kárpitokat vittünk a szentegyházba“. Ennyi az egész. Valószínű, sőt majdnem bizonyos, hogy kárpitunk ezek egyike volt; ám azért e tény ezzel a vallomással megállapítva nincsen. És a többi kárpit? Nyomuk veszett. Még egy adatot vonatkoztat Ebenhöch a kárpitra, nevezetesen Tycho de Brache 1601-ben kelt azon levelét, melyben Rudolf csillagásza Napragit a Perstein Bernát kieli kalmárral szemben fennálló 2823 birodalmi tallérnyi tartozása kiegyenlítésére figyelmezteti. Hogy miért tartozott a püspök ez összeggel, nincs megmondva a levélben. Mikor tehát Ebenhöch ezt az adatot szintén kapcsolatba hozza a falkárpitokkal, nyilván úgy okoskodik, noha ezt nem mondja meg világosan, hogy Napragi 2823 tallérral — nagy pénz abban az időben — nem tartozhatott másért, mint a fennebb említett kárpitokért. Lehet, hogy tényleg így volt, de ugyanannyi joggal tehetjük fel, hogy a kárpitoknak a mondott tartozáshoz semmi közük sem volt. A mi kárpitunkat azután Ő Felsége százezer koronáért megvásárolta a győri székesegyháztól. Egy darabig a királyi várban volt eltéve, majd Bécsbe került, ahol a „Hofatelier für Restaurirung der Gobelins“ nevű udvari műhelyben javításokat végeztek rajta. Ott egészítették ki, igen ügyesen, a hiányzó balsarkot és ott vettem át a kárpitot dr. Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter úr megbízásából, akinek, alkalom adatván Ő Felsége elhatározását irányítani, elévülhetetlen érdemei vannak a remekmű megszerzése körül.

* * *

Ezek után három érdekes kérdés vár válaszra. Nevezetesen: hol és mikor készült falkárpitunk és lehet-e rajzát névvel megnevezhető mesternek tulajdonítani, ha igen, ki az? Az első kérdésre nehézség nélkül megadhatjuk a feleletet: Brüsszelben készült. Nem is készülhetett másutt. Erre vall szövése, technikájának minden sajátága és a fel-

SZÁSZBENEKI • BÁRÓ • KÖHNER •

CSALÁDI • SZOBOLTJÁNAK • KAPUJA

Kapu kovácsolt vasból.

Grille en fer forgé.

festőnek 1518-ban Brabant művészeti ügyeivel vezető minőségben történt megbízása után — hivatalos címe, melyet akkor Brüsszel városától kapott „Portraiteur de la Cité Brabançonne“ volt — az olasz reneszánsz diadalmas bevonulását tartja a flandriai művészetbe, holott a mi falkárpitunkban ennek még csak nyomai vehetők észre, talán nem tévedünk nagyot, azt állítván, hogy az 1517-ben már kész volt.

A legkorábbi korhatár tisztázása céljából közvetett bizonyítékhoz kell folyamodnunk, amelyre Max Friedländer, a berlini Kaiser-Friedrich-Museum tudós igazgatója figyelmeztett engem. A három királyok imádásának kompozíciója t. i. minden kétséget kizáró módon Dürer egy metszetére vezethető vissza, azzal nemcsak hasonlatosságot tüntet fel, hanem fő vonásaiban azonos is. Azonosak a középső csoport, a mögötte levő épület, a lépcső; sőt még az előtte elszórt kövek is a metszetről másolvák. E metszet (B. 28) a Dürer „Mária legendája“ című sorozatnak egy lapja, mely 1509-ben került forgalomba. Vagyis eredményképp kimondhatjuk, hogy falkárpitunknak az 1509 és 1517 közötti években kellett napvilágot látnia.**

* * *

A harmadik, egyúttal legnehezebb kérdés ez: nevezhetünk-e meg mestert, festőt vagy mást, akinek a falkárpit kompozícióját, illetőleg kartonját joggal tulajdoníthatjuk? Mert nem feltétlenül szükséges, hogy mindkettőt egyazon művész szolgáltatta legyen.

* L. Mittheilungen der Central-Commission.

** Az idevonatkozó ábrákat technikai okok miatt ezúttal nem közölhetjük.

Szerk.

használt szálak minősége; brüsszeli eredetét bizonyítja a kivitele s számos ugyanakkor, egykorú levéltári adatokkal kimutatható, Brüsszelben szőtt falkárpit között és a mi darabunk között fennálló hasonlatosság.

A második kérdés eldöntésénél csak korhatárok megállapításáról lehet szó, annál is inkább, mert hisz hét-nyolc falkárpitnak, de akár csak egynek is a készítése, évek munkája.

A legkésőbbi korhatár az 1536-ik esztendő. Ekkor látogatja meg I. Ferdinánd Cles Bernát bitorost Trientben. Ez alkalommal az ottani sorozat dísznek használta-tott.* Ekkor tehát a kárpitok már megvoltak. Még egy ennél régibb korhatárt szab megkeletkezésére nézve Brüsszel városának 1528-ban kelt azon rendelete, mely kötelezi a falkárpitszövőket, hogy munkáikat a város címerével, két B betű közé foglalt, keresztrel négy mezőre osztott pajzs, lássák el. E jel sem a mi darabunkon, sem a Trientben levőkön még nem fordul elő, amiből következik, hogy mindannyi 1528 előtt készült. Ha mindezekhez hozzávesszük azt a körülményt, hogy Barnaert van Orley

Klasszikus példát találunk erre nézve Pinchart Alexandre egy cikkelyében,* amelyben említi, hogy a Herkenbald áldozását ábrázoló falkárpit tervét, a számadások tanúsága szerint, valami Jan van Bruessel nevű brüsszeli festő készítette 1513-ban, kartonját pedig Philippe mester, szinte festő. Az előbbi 2¹/₂, az utóbbi 13¹/₂ rajnai forintot kapott munkájáért. A jelen esetben is két művész közreműködéséről lehet szó, mert annak, aki a kivitel alapjául szolgáló, természetes nagyságú rajtot csinálta, ismernie kellett a falkárpitok szövésének módját, ebben viszont az eredeti kompozíciót adó festőművésznek nem okvetlen kellett járatosnak lennie. A karton azért követel külön rajtot, mert számot vet a falkárpit készítésének technikájával. A jó falkárpit sohasem szolgál másolata valamely festménynek, inkább a munkás lelkén átszűrődött átiratféléje egy bizonyos eredetinek, annak nem gyapjú- vagy selyemszálak segítségével való hű visszadása; a helyes stílérzékkel szőtt kárpit nem törekszik képhatásra, hanem a síkban gondolt ornamentális alkotás akar lenni. Kartonjának tehát ezekkel az elvekkel számolnia kell. Ha továbbá figyelembe vesszük, hogy a XVI. század elején falkárpitok számára munkálkodó mesterek nevei csak kevésbé ismeretesek, be fogjuk látni, mennyire valószínűtlen, hogy egy akkori falkárpit rajzának szerzőjét, bármily szép legyen is az a kárpit, egész bizonyossággal megjelölhessük. A minket foglalkoztató esetben pedig már eleve utalunk kell arra, hogy a kompozíció egy része, t. i. a három királyok imádása, idegen tulajdon, a tervrajz tehát oly egyéntől származik, aki éppen nem habozott gondolataihoz formákat másoktól kölcsön kérni, ha célszerűnek mutatkozott, ennél fogva aligha tartozhatott azon művészek sorába, akiknek nevét a műtörténelem, mint úttörő nagyságokét, feljegyezte.

Stílus szempontjából elemezve falkárpitunk kompozícióját, abban elsősorban két művészi irány együttes jelenlétét fogjuk észrevenni, jelesül a gótikaét s a reneszánszét. Az előbbi az uralkodó. A kompozíció a gótika légkörében született meg. Gótikusak az alakok, a két Szibillát kivéve, gótikus a szögletesen töredező dús redőzet s az alakok szent áhitata, mely annyira jellemző, szintén a hitbuzgó XV. század gyermeke. Reneszánsz ellenben, sőt kifejezetten az, a két négyszögű oszlop, valamint az angyali üdvözlés tornáca is, a Szibillákkal egyetemben. Mindezekből következik, hogy falkárpitunk tervrajza oly művészi központban keletkezett, amelyben a reneszánsz Olaszországból hódító körútra indul és döngeti a középkor hagyományait, anélkül azonban, hogy azokon győzedelmeskedett volna.

Jellemző tulajdonságai még a kompozíciónak a hármasság beosztás, a tömegek tagolására szolgáló függélyes vonalak, aminők az imént említett oszlopok, a nagyszámú alak folytán előálló zsúfoltság, a nőalakok iránti előszeretettel s még egy: a tömegeknek s vonalaknak egy kis pont felé való vezetése.

A színezést nem igen lehet irányadó mozzanatnak venni, mert ennél a munkás engedményeket volt kénytelen tenni a szövés követelményeinek, már csak azért is, mert nem rendelkezett a festékek keverése útján könnyű szerrel előállítható ezernyi árnyalat fölött. A Manufacture des Gobelins például mindössze 79 színnel dolgozott.

A flandriai festészet fénykorának tanulmányozásához nem elegendő a budapesti anyag. Ezért, amikor falkárpitunk műtörténeti vonatkozásaival foglalkozni kezdtem, érintkezésbe léptem Friedländerrel, valamint Destréével és kutattam Bécsben is, ahol Glück Gusztáv, a császári ház képtárának vezetője, szintén egyike azoknak, akik az engem érdeklő művészek munkáit ismerik. Mindhárman a legelőzékenyebben támogattak feladatomban. Örülök, hogy a jelen igénytelen tanulmányom alkalmat szolgáltat nekem, hogy szíves közreműködésüket őszintén megköszönjem.

Valamennyi, előttem egy vagy más formában ismeretes falkárpit között az egyetlen, mely nemcsak rokon vonásokat, hanem határozott hasonlatosságot tüntet fel a miénkkel, a már említett Herkenbald megáldozását ábrázoló kárpit. A kompozíciónak, rajznak, az alakoknak és részleteiknek mindazon sajátosságai, melyek együttesen a mi darabunk jellegét megszabják, annál is fellelhetők. Utalok a tárgynak egy fő és két kiegészítő kép segítségével való visszaadására, a két, részben négyszögű elválasztó oszlopra, a töme-

* Bulletin des Commissions royales d'art et d'archéologie IV. k. és J. Destrée: Maître Philippe.

gek központi csoportosítására, a jelen esetben az itt is aránytalanul kicsiny olvasó fiu a központ és utalok az alakok rajzára, általában arckifejezésükre, mozdulataikra, ruházataukra s ruházatuk redőzetére. Alaposan egybevetve falkárpitunkat ezzel a műemlékkel, lehetetlen a kettő közötti szoros összefüggést tagadni. Mindaddig tehát, amíg ellenkező bizonyítékok fel nem merülnek, jogosan tehető fel, hogy mindkét karton: Herkenbald esete és Jézus imádása egy kézből ered, azaz a mi kárpitunk is Philippe mestert vallja szerzőül. Ezt a nézetet vallja egyébként velem együtt Friedländer, úgyszintén Desstrée.

Abból a tapasztalatból kiindulva, hogy Philippe mester egy ízben már ellátogatott idegen kertbe virágot tépni, hogy azt a maga bokrétájához kösse, valószínűvé tette azt a feltevésemet, hogy más alkalmakkal sem idegenkedett a kölcsönöktől, hogy tehát a mi falkárpitunk főmozzanatának megállapításakor sem lesz fölösleges utána nézni, nem ihlette-e meg őt ezúttal is tervezés közben egyike az akkortájt híres festőművészeknek? Azt hiszem, hogy igen, nevezetesen David Gerard (1450—1523), esetleg annak egyik tanítványa. A bécsi császári ház tulajdonában levő festmények között van ugyanis kettő a Kunsthistorisches Museumban, melyet nehézség nélkül lehetne az imádás szülőforrásának tekinteni. Az egyikét David Gerardnak magának, a másikat követőjének tulajdonítják.* Mindkettő a kis Jézus imádását ábrázolja, a miénkhez hasonló elrendezésben, lebegő angyalokkal és Józseffel, aki gyertyát tart a kezében s annak lángját óvja ugyanúgy, amint az a mi kárpitunkon látható. Még egy faragott díszű, reneszánsz stílusú szögletes oszloppal vagy pilaszterrel is találkozunk az egyik festményen. Részemről ennél fogva nem látnék nehézséget az ellen, hogy Philippe mester Gerard Dáviddal közvetlen kapcsolatba hozassék.

Még egyet befejezésül. Megjegyzem azonban, hogy csak fényképek után ítélek. Könnyen meglehet tehát, hogy tévedek. Erről a föltevéséről is nyilatkozni fogok annak idején, a trienti sorozat megtekintése után. Az a benyomásom t. i., hogy eredetileg csak egy falkárpit szövése volt tervbe véve, Krisztus imádása és hogy ez az első darab képezi a mi tulajdonunkat. Azután, hogy ez elkészült, lehet azért, mert kivételes szépsége elragadta a nézőket, esetleg más okból is, szövettek hozzája még hatot.

* L. Képtári katalógus 627a sz. ábrával.

